

Grand mal

Peter Smink
Grand mal
Roman

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een werkbeurs van de
Stichting Fonds voor de Letteren.

Copyright © 2010 Peter Smink

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt,
door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers,
Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslagontwerp: Sander Patelski
Foto auteur: A. B. Dessens

ISBN 978 90 295 7230 9 / NUR 301

www.arbeiderspers.nl

Voor Lea
Immer schon da gewesen

Ik heb in m'n hart 'n zonderlinge wezen
Dat een bizarre tango danst; herrezen, –
Ik weet niet hoe, zo vaag
Is alles, – uit 'n aloude sarkofaag.
Terwijl het danst, hoor ik het zingen
Met bonte blijdschap over weemoedswangere dingen.

Paul van Ostaijen, 'Vers'

O

Terug bij af, ben je geneigd te denken, maar dat doet de vooruitgang geen recht. De omgeving alleen al: van het knusse Schiphol dat je in 1965 achter je liet is anno 1987 weinig meer over. Kan het ook schelen; je bent nu immers overal tegelijk. Wel even wennen anders, dit nieuw verworven gezichtspunt. Het reilen en zeilen van de wereld bekeken vanaf de zijlijn – *zijlijn*, je schiet er zowaar van in de lach. Zijlijn is een woord van vroeger, uit de tijd dat je nog voetbalde – helemaal van het verleden loskomen lukt kennelijk niet zomaar. Het zij zo. Amen. De blik onvervaard vooruit. Je drukt de hoge hoed stevig tegen de oren, trekt beide manchetten uit de mouwen. Diep, heel diep adem je in. Over je onderarm liggen de lappen zwarte stof gereed. Het kan niet lang meer duren!

In de gauwigheid tel je de klokken. Vier. Vijf, de gepunte staafjes op het digitale vluchtschema meegerekend. Achter de counter zit het span stewardessen klaar. De douanebeambten wisselen van dienst. Juist! De verse kracht is de mannetjesputter met wie je schoonzoon nog het nodige te stellen krijgt. Onderwijl wikkelt de vooravond zich verder af. Gestaag tikken de resterende seconden richting middernacht.

Alle lucht wordt uit je geslagen als – toch nog onverwacht – je dochter door de draaideur de vertrekhal betreedt. Letterlijk: in de ruim twee decennia durende scheiding is ze uitgegroeid tot een adembenemende vrouw.

Werk aan de winkel. De eerste lap hangt nog niet of het dek-

sel gaat van de echoput. *Laat ons schitteren*, roezemoezen de stemmen uit het verleden, en je moet heel wat moeite doen om ze hun plaats te wijzen: het tweede plan, waar de dames en heren figuranten zich ondergeschikt dienen te maken. Freya is degene om wie het draait, ook al zal je dochter pas later in het verhaal haar opwachting maken.

Napruttelend berusten ze. De tweede lap mist zijn uitwerking niet en ontdoet het heden van zijn allersaaiste dagelijkheid. De derde onttrekt tabellen en roosters aan het oog. De vierde buigt losse eindjes naar elkaar toe.

Dat het een aanvang neme. Wordt daar het eerste gerucht niet al vernomen...?

‘Hé, Versluis!’ Je schat de afstand naar het doel en komt los van de grond. *Plof*, doet het leer als je de bal doodlegt op de borst. Vol op de wreef, rechtsdraaiend effect, is het plan. De aarde houdt de adem in, je de eeuwigheid schenkend om de voet goed eronder te krijgen. Geen haast. Landen. Standbeen verplaatsen. Uithalen. Zo zuiver is de trap dat de knikker zingt; een droog *adjiihiing*, waarmee hij vertrekt van je voet en, *zoef*, op zoek gaat naar de bovenhoek.

Je keert je om naar de medespelers en volgt de bal via hun gezicht. Van hoop naar vrees verglijdt de schaal, want tijdig vallen moet-ie, om te passen. Mompelend verzoeken ze de goden en kijk: wijd open ogen zien het wonder geschieden. Doelpalen omarmen, bollend net...

Losbarstend kabaal smoort de stilte. ‘Steengoed, Versluis. Onwerelds!’ Daaf glimt van trots. Van alle kanten stromen ze toe, de jongens, en timmeren op je schouders.

Dezelfde Daaf die je meeneemt naar Xerxes aan de Kleiweg. In ’39 is dat. Jij, een broekie van twaalf dat te vlug blijkt voor de B-junioren en al na een maand midvoort in het tweede, waar je kopgrotere schoffelaars een loer draait door in schijn te versnellen terwijl je de bal intussen doodleuk een metertje opzijlegt, waarna je, de ene na de andere tekkelaar ontwijkend, de grote oversteek waagt – want dat is wat je als aanvaller nu een-

maal te doen staat: opponenten achterlaten waar ze blijven, de ruimte opzoeken en tikkie links, tikkie rechts solo opduiken in de doelmond om daar de vertwijfelde laatste man met een ver-dekt schot vanuit de heup kansloos te laten.

Keeper verschalkt, kooltje gekalkt!

2

‘Vangen, Mees!’

Het kratje is al aan het dalen en vliegt voor je ook maar een vinger kunt uitsteken over de laadklep heen. Leen duwt je opzij en neemt de schade op.

‘Pff, gelukkig geen porseleinen waar.’

Weer terug in de bak overhandigt hij bijeengebonden beddengoed en herneemt zijn gesjouw. Kleerkast Leen. Kolen-schoppen van handen. Je schrikt je lam als-ie je beetpakt, eelt-klauwen dat-ie heeft! Gehandschoende keepers, zoals tegenwoordig gewoon is op de velden, lacht-ie uit. ‘Wil ik een bal klemvast vangen of wegboksen, dan moet ik het leer voelen.’ Echt Leen. Hoe hij in de Bedford tekeergaat: twee, drie krat-ten ineens! Haarscherp afgelijnde spieren onder hoog opgerol-de mouwen. ’s Avonds thuis balt hij zijn vuist en doet de kabels om de beurt zwellen. ‘Biceps, triceps.’ Heeft ie van vader, die werkdrift. Naar verluidt kon de oude Versluis in zijn jonge ja-ren twee bankstellen aan, onder elke arm één.

De lakens behouden afgeleverd; kakelend nam de daghit de bundel van je over. Terug op de parterre blijf je staan en luistert. Hoor je daar iemand je naam fluisteren? Halverwege de hal is een deurtje, erachter een trap; het geluid komt van beneden en dwingt je over de drempel. Het souterrain is onnoemelijk laag; het vossengat laat een zonnestraal door. Veel meubilair staat er niet; wel overal tapijten, ook tegen de wand.

‘Weinigen vinden in geleende tijd de weg.’

Het is de gezongen manier van praten die voorkomt dat je er als heterdader in blijft. Daar is de betrappert, zetelend op een laag tafeltje: zo'n oosterling zoals je ze de laatste tijd steeds vaker tegenkomt in de stad, schielijk schuifelend en op de voet gevolgd door een 'pindasnees eendenvlees' scanderende jongensschaar. Je kijkt nog eens goed. Nee, een echt niet te missen spleetoog: kleermakerszit, zijden kamerjas, vlechtstaartje. Aan uitjouwen doe je niet, en toch weet je je geen raad. Welke weg in wiens geleende tijd? Zo best had je de route naar buiten nou ook weer niet gevonden.

'Dsjwang Dze zegt: "De omweg is de weg."'

Verhip, wenkt die pindapoeper je nou? 'Sorry, meneer.' Aarzelend kom je nader. 'We zijn de bovenburen aan het verhuizen en...'

De wijsvinger tegen zijn lippen legt je het zwijgen op. Hij snuift, proeft de lucht. 'Velhuizen gaat het velhaal van jouw leven zijn!'

Grote genade, als je nou iets níét wilde worden... 'Tk... ik...'

Stil, maant de hand. De mond gaat op een kier en blaast. 'Velgeet niet: geleende tijd. Glote gave. Maken jou lijk.'

3

Het is de vijfde oorlogsdag. Jelui speelt tegen HION aan het Schiekanaal op hun koolasveld; één aarzeling bij de sliding en je been ligt open. Mooi weer, maar winderig: alle hoge ballen mislukken. Na je tweede treffer staan de teams rond de midcencirkel te wachten op het seintje van de scheids als het veld begint te dreunen. De lucht betreft of de zondvloed inzet.

'Duitse kisten!' Het is Daaf die dat roept. 'Duizend Heinkels!'

De scheids laat het fluitje uit zijn bakkes vallen en wijst jullie terug naar het clubhuis. De jongens rennen gebukt als boeman-netjes. Eenmaal onder het afdak breekt in de verte de pleuris uit. Een koepel van rood licht stikvol flitsen en zwart geborrel stijgt op uit de stad. Sommige knapen jammeren, andere worden broodjebleek; één slaat aan het wankelen en zakt smijdig door zijn baanders. Daaf en jij schieten jullie plunje aan en peddelen per stalen ros de rookzuil tegemoet.

In Blijdorp krijst het gevogelte. Ter hoogte van de Statenweg stuiten jullie op de eerste vluchtelingen; kinderwagens vol huiswaar slepen ze mee. Je ziet huisvrouwen met beroete schorten, kroost als aapjes om de nek. Een straatveger met uitstaand haar klampt je aan en beveelt jullie rechtsomkeert. 'Alles brandt. Overall rook en smook.' Kan wel zijn, maar de hemel is nu vrij van Heinkels en het ongewisse lonkt. Jullie stappen weer op. In de chaos rond het spoor verlies je Daaf uit het oog. Je doopt je zakdoek in de singel en bedekt neus en mond. Gezien de vuurzee kan er van het station niet veel over zijn. Een locomotief is uit de rails gelopen; mensen klauteren uit geschaarde wagons. Brandweersirenes klinken op. De fiets voor je uit duwend rep je je naar de Schieweg.

Zoals op de kermis de deuren van het spookhuis dichtklappen, zo plompverloren sluit het brandende stadshart je ineens binnen. Het vuur kreunt en giert en graait en zuigt. Twee scherpe knallen die doordreunen in het stuur – wég banden. Het rubber begint te lekken en druipt van de velgen. Klunzend met zakdoek en fiets otter je vooruit. Met het Hofplein is al het vertrouwde foetsie. De klok op de zuil staat stil op vier voor half twee. De huizenblokken rechts van je geven zich hologig over aan de vlammen. Gebulder dat het een aard heeft. De hete trek van de aangezogen lucht schroeit je gezicht. Bij het viaduct lijkt de rook minder dik. Eindeloos struikel je tastend voort langs de arcaden.

Bij de Noordsingel betreed je de vertrouwde wereld. Hoestend en rochelend gooi je de fiets van je af. Aan weerszijden van het water zitten mensen bij de pakken neer op het gras. Een kind is huilend op zoek naar zijn ouders. Wagens van de GG&GD rijden af en aan.

Als een razende fietsend op kale velgen doorkruis je de stegen van het Oude Noorden. Opa's en wasvrouwen schudden het hoofd, vlegeljeugd roept je na. Bij het plein aan de Soetendaalseweg stap je af. Het geruis van de bomen overstemt de amok van sirenes in de verte op een haar na. De burens die je groet geloven hun ogen niet.

Benieuwd hoe het Daaf is vergaan laat je de brievenbus van nummer 70 kleppen. 'Mees!' klinkt luid Moekes stem. Je draait je om. Huilend steekt ze over. Achter haar, in de winkelruit van de kruidenier, toont een tot neger gebombardeerde helleveger zijn straalwitte lach.

4 (Moeke)

'Mam, wat eten we vandaag?'

'Husse met je neus ertusse.'

Ai-ai-ai. Altijd al een flapuit geweest. En nog steeds – nog steeheeds. Oen, appelflap, theemuts. Berustend roer ik in de grote pan. Mees' gezicht staat als gewoonlijk ernstig. Hij klimt op een stoel en reikt zijn hals. 'Trek?'

Een verwoed knikken. Immer honger die knaap, die verrotte schaarste ook! Dat gebal van hem weekt bovendien het laatste druppeltje vet van zijn knoken. Zoals hij er, bal aan de voet, vantussen kan gaan! En maar draven, dat kind. Duidelijk niet met een slappe gemaakt. 'Help me met roeren en je krijgt vast een snee brood.' Ik schuif een stoel bij en draag de houten lepel over. Ik zie hem speuren in de pan. Nee, veul is het niet, jong. Peen, andijvie en nog zo het een en ander. Klein grut. Geen

vlees, nog geen draadje. Toch altijd gezellig, soep eten. Lekker soppen met je brood.

‘Wanneer komen ze thuis?’ Weet het geijkte ‘Voor de koffie, na de kuis’ net aan binnen te houden en snijd met gelijke halen de tarwemik. ‘Mam?’ Ik kijk op en zie mezelf in het beslagen raam, knijf in de aanslag: een wakkere vrouw in een verwassen voorschoot over een eenvoudige jurk, een lastige haarkrul wegblazend. ‘Die mondharmonica bij Ter Meulen...’ Daar zul je die blaasharp weer hebben! Ik rol met mijn ogen, pak het wetstaal en haal het lemmet er dreigend langs. ‘Maar mam, hij ligt nu in de zijetalage, bij de ramsj. Mag weg voor minder dan de helft. Ietsje doffig, dat is al. Hier!’ Hij graait in zijn broekzak en toont een handvol munten. ‘Heb toch gewerkt in de vakantie? Bijna genoeg.’

‘Vergeet niet te roeren, Mees en hou er nou eens over op. Er zijn andere, belangrijkere dingen die voorgaan. Hoe ik jullie magen moet vullen, elke dag weer.’ Ik spoel het mes en snijd de rest van het brood. Wanhopig houdt hij me voor dat ik maar een schijntje hoeft bij te passen en dat snelheid geboden is, daar een zo scherp afgeprijsd stuk in geen tijd over de toonbank vliegt. Als ik beneden in de loods het rolluik hoor ratelen en hij aanhoudt, kap ik het gemeier resoluut af. ‘Geen gefiedel in mijn huis. Wat jij krijgt is het opgelapte werkpak van Leen, en daarmee basta. Als je vader er sjoeg van krijgt, verdient je niet één bal meer, dat geef ik je op een briefje.’

Bulderend vallen ze binnen, de mannen. Bezweet en hongerig.

‘Nu weet ik nog niet wie die hijs nou uit de strop liet vallen. Jij toch niet, hè Leen?’ Manlief deelt een pakkerd uit, snuift over Mees’ schouder de soepgeur op en neemt plaats aan tafel.

‘Nee, ik niet, maar ik zag wel wie dien Amsterdammer in zijn nek kreeg!’ Leen reinigt omstandig zijn armen, spoelt ze af met ruim water.

Versluis senior volgt gretig het volscheppen van zijn bord en

doet een greep naar het brood. 'Ja, die Jan Klaas van een Murk. Wat een snurker, zeg.'

Leen schuift handenwrijvend aan. 'Blinde Maupie is er niks bij.'

Net als we smakelijk soep lepelen en gesopt brood schrokken klinkt er geroep van de straat. 'Tinus Versluis, ren voor je leven! De adoteman moet je hebben.' Prompt klinkt de bel en Leen klost naar beneden. Nog geen minuut later staat Koster, de hokkenbaas, binnen met een ome agent.

'Zou jij niet eens afkomen, Versluis?' teemt Koster. 'Je staat vier achterwielen in het krijt.'

Mijn man veegt de kruimels uit zijn stoppelbaard en verheft zich traag van zijn stoel. 'Nee maar, als dat niet die kluiven-duiker van een Koster is! Wat zeur jij over achterwielen, man? Wou jij mij afleggen met die waterverf van je?'

Koster krijgt een pioenkop. De smeris sist verzoenend en ontvouwt een papier. 'Koster hier heb aangifte gedaan, Versluis. Openstaande rekeningen van wel een jaar oud.'

'Ga jij met je pis naar Bijsterveld, glimmerik.' Leen schuift het lege soepbord van zich af en stroopt zijn mouwen hoger op. Tinus knipoogt – *niets aan de hand* – en richt zich tot Koster. 'Ik ga niet schokken voor tinnef, bloedlijer.'

De klabak komt met getrokken wapenstok tussenbeide. 'Ik zou er niet aan denken als ik jou was, Versluis. Betalen of mee naar het bureau!'

Iedereen is nu opgestaan en er breekt een tumult los. Hoe nu? Iets te makke is er niet in huis. Het bangst ben ik voor Leen, die zijn schouders rolt en op zijn vuisten spuugt. In alle reuring voel ik hoe iemand mijn hand grijpt en die met munten vult. Snel pak ik de pollepel, geef een jens op de lege soeppan. 'KOPPEN DICHT!' Tot mijn schrik sta ik op tafel, allemaal kijken ze naar me. 'Is dit genoeg, greppelgraver?' Ik smijt het geld in het halletje en hoor de pegels van de trap stuiteren. Koster rent er blind achteraan; het agentenmeneertje maakt zich breed

in de deuropening. 'En nou wegwezen!' Zijn mond vertrekt zenuwachtig. 'Mijn huis uit, en snel.'

Als ik de pollepel kletsend laat neerkomen in mijn handpalm, kiest hij eieren voor zijn geld.

5

Meer eronder, nog iets naar links. Nee, harder; zo komt-ie niet terecht. Nog eens. Goed neerleggen, tegen dat polletje maar. Och man, als je nou maar passende kicksen had! Geen gevoel met zo veel sokken over elkaar. Aanloop, kijken. Eerst het doel, dan de bal. En veeg! Springt-ie me daar bijna recht omhoog... Ga 'm maar weer halen. Of zul je bezig gaan aan de dribbel? Nee, werken aan een nieuwe trap zou je vandaag. Nog even en niemand doet het je na. Krul, Mees, krul. Doe het jongen; het zit erin. Voller raken en toch krullen. Laat zingen die bal. Zingen, bij elke trap. Kijk, nu kreeg je hem toch aardig op doel. Zo moet-ie dus, de bal raken in het overhalfzeskwartier, maar dan eerder vijf dan tien over de halve. Zeven over half nu – eens, buitenkantje! Godskolere, die zong. Die klonk puik, zeg. Snel halen. Buitenkantje dus, maar voller jongen. Attelenoje... de aanloop! Dan moet je ook effe meer van links komen aanlopen. Valt-ie zo in het spel, is dit voortaan je trap. Doodgemaakte veeg. Je eigenste onhoudbaar tegendraadse raadseltrap.

Daar krult-ie. Ja...

Hangen!

6

Voor je uit in de polonaise danst met deinend engelenhaar Mies. Onder het linnen van haar zomerjurk volg je bh-bandjes, gebed in schoudervlees. Het ontgaat haar niet, deze Mies. Ze is

verpleegster in het Eudokia en weet van wanten. Haar blik achterom is die van de pin-up: tuitlip, slangentong en wat niet al. Malse Mies sleurt je mee uit de stoet, en even later zwieren jullie rond in de rups. Je ene hand zit stijf onder haar arm tegen de onderste balein en krijgt bij elke daling een flinke portie damesborst toegestopt. Ondertussen schuift haar warme handje over je dijbeen omhoog. De huid klapt nog niet neer of ze zoent je vol op de mond en duwt haar tong naar binnen. Terwijl je de volle buste kneedt, vist Mies je jongeheer eruit, haakt haar broekje opzij en pint zich zonder omhaal tot aan je ballen vast. De stoten die je ertegenin plaatst doen haar grommen. Jullie bobberen kort tot de toeter klinkt en hebben amper tijd genoeg om je kleren weer in orde te brengen.

7

Rotterdam, 16-06-1948

Aan de ouders van Mees Versluis
Soetendaalseweg 27b
Rotterdam

Geachte heer, mevrouw,
Het doet muziekschool 'De Schalmei' zeer veel genoegen U mede te deelen dat Uw zoon MEES VERSLUIS als eenige uit zijn jaar is geselecteerd voor het Landelyk Concours voor Solisten. Dit evenement zal worden gehouden aanstaande Augustus te 's-Gravenhaage.

Wij hopen van ganser harte dat U middels onderstaand antwoordstrookje Uw goedkeuring aan deelname zult willen verleen.

Na invulling volgen nadere specificaties per omgaande.

Muziekschool 'De Schalmei'

p.s De deelname aan het concours is kosteloos, vervoer wordt verzorgd.

Met de meeste hoogachting,
Het bestuur

De ouders/voogden van MEES VERSLUIS geven wel/geen toestemming voor deelname aan het Landelyk Concours voor Solisten te 's-Gravenhaage.

Datum

Handteekening

8 (Steve)

Dzeezizz! Man, wat een bouwval. Cowboyland. Mudflat en rottend hout overal. De boeren laten me zelfs betalen voor een kaartje. Weinig swing in de geneflow, me think. Duwen en trekken op de tribunes. Belaagd door puntige ellebogen en rode nekken. En waar zijn de ladies trouwens? Al wat ik spot zijn jongens en mannen in manchester pakken en plenty pruimende grampas. En mijn nieuwe schoenen naar de filistijnen, natuurlijk. Klompen, het nut ervan dringt nu pijnlijk tot me door.

Zit tenminste droog. De financial offo van deze dump kauwde slurpend op zijn sigaar; een slap handje, meer kon er niet van af. Inboorlingen! Regen, wind, vlokken sneeuw zelfs. Twintig schimmen dwalen over het veld. Zo het schijnt. In de rust stopt de centenman me een in een buitengewoon klef broodje gevatte worst toe. Hickuppend beid ik mijn tijd. De smog weet van geen wijken. Om mij heen knerpt het staccato taaltje. Een kort fluitje start de tweede helft en instantly herken ik waar ik voor kwam. Het fenomeen scheert langs de zijlijn en volhardt, bal aan de voet gekleefd in zijn voortgang, ofschoon een licht hape-